

اعلامیه مطبوعاتی

بانک‌ها در نظام سرمایه‌داری؛ حقیقت و واقعیت تعاملات و حکم شرعی در مورد آن‌ها! (ترجمه)

در زمانی که نهادهای رسمی همچنان تلاش دارند تا نظام مالی موجود را توجیه کرده و از هرگونه نقد شرعی محافظت کنند، اظهارات تازه‌ای از دارالافتای مصر نشر شد که در آن گفته شده است: «تعامل با بانک‌ها و گرفتن فوائد از آن‌ها جایز است و نیز مصرف این فوائد در موارد مباح اشکالی ندارد». این سخن با آن‌که مشروعیت‌بخشی به معاملات ربوی را در بر دارد و از این جهت بسیار خطرناک است، پرده از تناقض عمیقی میان احکام قطعی اسلام در باب ربا و میان نظام سرمایه‌داری برمی‌دارد که تلاش دارد ربا را در پوشش جدیدی با نام‌های «فوائد» و «خدمات مالی» عرضه کند.

بانک‌ها در نظام سرمایه‌داری بخش اساسی از ساختار اقتصادی آن محسوب می‌شوند؛ مؤسساتی که برای خدمت به فلسفه این نظام؛ یعنی بزرگساختن سود فردی، تقویت طبقه سرمایه‌داران و غرق ساختن جوامع در قرض‌هایی که وابستگی اقتصادی و سلطه سیاسی ایجاد می‌کند، بنا شده‌اند. از این‌رو فهم حقیقت شرعی آن‌ها بدون فهم این نظام و ماهیت قراردادهای آن و آثاری که بر زندگی مردم گذاشته است ممکن نیست. در نتیجه به روشنی دیده می‌شود که بانک‌های سرمایه‌داری نهادهای واقعی متکی بر عقود مشروع نیستند، بلکه ابزارهایی‌اند که بر مفاهیم غیرشرعی استوار شده و معاملات حرام؛ به‌ویژه ربا به دو نوع فضل و نسیئه اساس کارشان را تشکیل می‌دهد.

بانک در اصل حقوقی خود «شخصیت اعتباری» است؛ یعنی یک موجود موهوم و ساختگی که در عالم محسوس وجود خارجی ندارد و انسان با آن مانند یک طرف واقعی عقد معامله نمی‌کند، چنان‌که با تاجر یا صاحب سرمایه شناخته‌شده معامله می‌کند. این مفهوم حقوقی، مسئولیت را به‌جای افراد حقیقی بر دوش نهاد می‌گذارد. این موضوع که در ظاهر یک مسأله فنی به‌نظر می‌رسد، از نگاه شرعی بسیار خطرناک است؛ زیرا عقود در اسلام باید میان طرف‌های حقیقی انجام شود؛ کسانی که اهلیت دارند، ذمه‌شان ثابت است و بر رضایت، قبول و ایجاب‌شان مؤاخذ می‌شوند. اما ایجاد یک موجود موهوم که مردم را مکلف می‌سازد و بر آن حقوق و وجایب وضع می‌شود و معاملاتی که با آن انجام گردد نافذ شرعی پنداشته شود، چیزی است که هیچ ریشه‌ای در شریعت ندارد.

همین تصور اعتباری سبب شده که بانک‌ها با اموال سپرده‌شده، بدون تعیین مالک مشخص معامله کنند و قراردادهایی ببندند که در آن هیچ شخص حقیقی، ضامن واقعی مسئولیت‌ها نیست. این امر بسیاری از این معاملات را از نظر شرعی باطل می‌سازد؛ هم از جهت نبود عقد میان دو طرف حقیقی و هم از جهت مخالفت با شرایط صحت تصرف که شرع آن را واجب دانسته است.

در واقعیت عملی، بانک‌های سرمایه‌داری نه بر سرمایه‌گذاری تولیدی استوار است و نه بر مشارکت در خطر؛ بلکه بر همان فعالیت اصلی که از آغاز بر آن بنا شده‌اند متکی‌اند: قرض‌دادن پول در برابر زیاده از قبل تعیین‌شده. بانک‌ها پول را از سپرده‌گذاران می‌گیرند و وعده عاید ثابت می‌دهند، سپس همان پول را با نرخ بالاتر به افراد، شرکت‌ها یا دولت‌ها قرض می‌دهند و تفاوت این دو را سود خود قرار می‌دهند. حقیقت این روند چیزی جز قرض با زیاده مشروط نیست. این همان ربای صریح است که قرآن، سنت و اجماع صحابه تحریم قطعی آن را اعلام کرده‌اند. عایدی که پیش از تحقق فعالیت مالی مشخص و ثابت باشد؛ چه بانک سود کند و چه زیان و هیچ ارتباطی با مشارکت واقعی در خطر نداشته باشد. همان تعریف کامل ربا (ربای نسیئه) است که نصوص شرعی به طور قاطع آن را حرام کرده‌اند.

برخی می‌خواهند این‌گونه جلوه دهند که عوائد بانکی ربا نیست؛ بلکه «سود سرمایه‌گذاری» است و بانک «پول‌ها را در پروژه‌ها سرمایه‌گذاری می‌کند» و بخشی از سود را به سپرده‌گذار می‌دهد. این ادعا از چند جهت رد می‌شود:

۱. عاید از پیش تعیین شده است؛ درحالی‌که ربح و یا فایده در اسلام پیش از تحقق فعالیت واقعی معلوم نمی‌باشد؛ بلکه تنها پس از تحقق فایده بر اساس درصد توافق‌شده تقسیم می‌شود. اما ربا مقدار ثابت و مستقل از نتایج است.

۲. هیچ عقد مشارکت وجود ندارد؛ سپرده‌گذار نه شریک است، نه مضارب، و نه مالک بخشی از پروژه. او فقط رسید سپرده دارد و این رسید عقد مضاربه نیست؛ چون مضارب به بر احتمال سود و زیان استوار است؛ درحالی‌که بانک اصل پول و ربای آن را تضمین می‌کند.

۳. بانک رأس‌المال (اصل سرمایه) را تضمین می‌کند. تضمین سرمایه از طرف شریک یا مضارب عقد را فاسد می‌سازد؛ چون ضامن، مشارکت را به قرض تبدیل می‌کند و قرض اگر همراه با نفع شرط شود ربا می‌گردد.

۴. اساساً سرمایه‌گذاری واقعی وجود ندارد. اکثر پول‌های بانک دوباره به‌صورت قرض به مشتریان داده می‌شود یا در ابزارهای قرضی به کار می‌رود، نه در پروژه‌های تولیدی که احکام مشارکت بر آن تطبیق شود.

بنابراین ادعای این‌که عوائد بانکی ربا نیست، فقط تغییر نام یک حرام است و هرگز حقیقت را تغییر نمی‌دهد.

ربا علاوه بر آن‌که به دلیل مخالفت با نصوص قطعی حرام است، در واقعیت آثار ویران‌کننده دارد؛ ثروت را در دست اقلیت انباشته می‌کند، افراد و دولت‌ها را در قرض فرو می‌برد، جامعه را به طبقه قرض‌دهنده و قرض‌گیرنده تقسیم می‌کند و پول را در دست توان‌گران می‌گرداند. این واقعیت‌ها نظریه نیست؛ بلکه حقیقت امروز سرزمین‌های اسلامی است؛ جایی که دولت‌ها وابسته بانک‌های جهانی شده‌اند و مردم در محاصره قرض‌های مصرفی، رهنی و تعلیمی گرفتارند. بانک‌ها مؤسساتی برای خدمت به اقتصاد نیستند؛ بلکه ابزارهایی برای مکیدن ثروت و بازتوزیع آن به سود سرمایه جهانی‌اند و سرزمین‌های اسلامی را در وابستگی دایمی به نظام مالی بین‌المللی، که زیر سلطه نهادهای غربی است قرار داده‌اند.

ای اهل کنانه! خطرناک‌ترین چیزی که امت با آن روبه‌رو است، فقر یا گرانی نیست؛ بلکه تحریف آگاهی و بیداری است؛ هنگامی‌که ربا لباس حلال پوشانیده می‌شود و به مردم گفته می‌شود چیزی که الله سبحانه و تعالی نصاً حرام کرده، به واسطه فتوا یا بیانیه جایز شده است! پس دقت کنید که دین‌تان را از چه کسی می‌گیرید و احکام الله سبحانه و تعالی را از کسانی نگیرید که رضایت حکام را بر رضای وی ترجیح می‌دهند. چشمان تان را باز کنید که از چه کسی دین تان را فرا می‌گیرید؛ زیرا هرکسی که به نام فتوا سخن می‌گوید، اهل آن نیست و هر صدایی که ظاهر شرعی به خود بگیرد، ناصح واقعی تان نیست.

ای علمای الأزره، ای کسانی که الله سبحانه و تعالی بر دوش تان امانت بیان را گذاشته است! الله سبحانه و تعالی از شما پیمان گرفته که حق را بیان کنید و آن را پنهان نکنید و در راه وی از ملامت هیچ ملامت‌گری نهراسید؛ پس ابزار رژیم نباشید که با فتوا ربا را حلال می‌گرداند. چیزی را فتوا ندهید که الله سبحانه و تعالی را به خشم آورد، دعوت‌گران اقامه دولت اسلام باشید و مردم را از چنگال سرمایه‌داری رها کنید، نه آن‌که مدافع واقعی فاسد شوید که می‌خواهند امت را به آن تسلیم سازند.

امت منتظر کلمه راستین شماست؛ کلمه‌ای که دل‌ها را زنده کند، اعتماد مردم را به دین‌شان بازگرداند و موضعی که با حق سازگار باشد؛ همان حقی که می‌شناسید و وحی بر آن دلالت دارد و امانتی که بر دوش شماست آن را واجب ساخته است. پس پیش‌گامانی باشید برای تطبیق اسلام و اقامه دولت آن؛ باشد که الله سبحانه و تعالی به‌دست شما دل‌ها را بگشاید و خلافت راشده بر منهج نبوت برپا گردد.

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَخْتُمُونَ مَا أُنزِلَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ﴾ [بقره: ۱۵۹]

ترجمه: بی‌گمان کسانی که پنهان می‌دارند آنچه را که از دلائل روشن و هدایت فرو فرستاده‌ایم، بعد از آن که آن را برای مردم در کتاب (تورات و انجیل) بیان و روشن نموده‌ایم، الله و نفرین‌کنندگان (چه از میان فرشتگان و چه از میان مؤمنان انس و جان)، ایشان را نفرین می‌کنند (و خواستار طرد آنان از رحمت خدا خواهند شد).

دفتر مطبوعاتی حزب التحریر - ولایة مصر